

В. В. Любарець,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)
v.v.lubarets@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВНЗ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Анотація

У статті представлено аналіз різних підходів до поняття “професійно-особистісне становлення” майбутнього фахівця. Означено інформаційно-освітнє середовище ВНЗ як фактор професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців сфери туризму. Розглянуто пріоритетні напрямки, структурні компоненти та складники інформаційно-освітнього середовища ВНЗ. Визначено перспективи подальшого дослідження, які полягають у розгляді дидактичних принципів проектування навчального процесу майбутніх фахівців сфери туризму в інформаційно-освітньому середовищі.

Ключові слова: професійно-особистісне становлення, інформаційно-освітнє середовище, майбутній фахівець, сфера туризму.

Summary

This article presents an analysis of different approaches to the concept of “vocationalpersonal self-development” future specialist. The informational and educational environment of the university is defined as the factor of professional and personal formation of future experts of the sphere of tourism. Priority directions and structural components and components of the educational and informational environment of higher educational institutions are considered. The prospects of further research, which are considered in the consideration of the didactic principles of designing the educational process of future specialists in the sphere of tourism in the information and educational environment, are determined.

Key words: professional self-development, information educational environment, future specialist, tourism.

Постановка проблеми. Туризм як специфічна сфера професійної діяльності особливо потребує професійно зрілих фахівців, які переконані в соціальній та економічній значимості своєї праці, важливості її для власного особистісного розвитку. Такі особливості туристичної діяльності, як мобільність її учасників, необхідність розуміння складних механізмів людських відносин, високий рівень знань і умінь у сфері менеджменту, маркетингу, розуміння професійного туризму як найважливішого сектора економіки висувають високі вимоги до підготовки кадрів, які повинні враховуватися в процесі професійного становлення студентів, майбутніх працівників сфери туризму [5, 109].

Слід зазначити, що протиріччя між сучасними високими вимогами до кваліфікаційних особливостей випускників ВНЗ у туристичній сфері, конкуренції на ринку праці в туристично-професійному середовищі та недостатнім професійним рівнем підготовки студентів сфери туризму, труднощами в адаптації до майбутньої професійної діяльності на сьогодні не вирішені.

Становлення професіонала відбувається в процесі успішного оволодіння професійною діяльністю, значущою для суб'єкта, що можливе лише в результаті єдності особистісного розвитку та професійного становлення.

Тому актуальним і важливим завданням вищого навчального закладу (ВНЗ) є створення інформаційно-освітнього середовища (ІОС) та впровадження нових підходів до туристської професійної освіти, що забезпечить поряд з його фундаментальністю і дотриманням вимог Державних освітніх стандартів розвиток професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця у сфері туризму.

Аналіз досліджень і публікацій. Освітнє середовище як засіб набуття різноманітних професійних компетентностей майбутніми фахівцями досліджували В. Артеменко, А. Кух, С. Мякішев, В. Слободчиков, В. Ясвін та інші. Організацію діяльності студентів у інформаційно-освітньому просторі А. Алексюк, А. Вербицький, Г. Гецов, І. Ільясов, Л. Карташова та інші.

У дослідженнях учені І. Колесникова, Л. Мітіна, Н. Сергєєв, Е. Чудина розкривають особливості саморозвитку як способу саморегуляції діяльності в різних професійних співтовариствах і на різних етапах становлення суб'єктності фахівця.

Простежуючи особливості саморозвитку особистості як суб'єкта діяльності, дослідники акцентують увагу на значенні професійної діяльності як оптимальної умови його творчого саморозвитку. Б. Вульфів і В. Іванов відносять “саморозвиток” до основних категорій педагогічної науки і вважають його власною активністю людини в зміні себе, розкритті, збагаченні своїх духовних потреб, усього особистісного потенціалу [1].

Мета статті: означити інформаційно-освітнє середовище ВНЗ як фактор професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців сфери туризму.

Інформатизація освіти сьогодні обумовлюється соціальним замовленням суспільства, що вимагає підготовку фахівців, які вміють орієнтуватися у величезних інформаційних потоках, самостійно отримувати потрібну інформацію, тобто володіють певною інформаційною культурою.

Пріоритетними напрямками інформатизації освіти є:

- інформатизація управління освітнім процесом;
- інформатизація навчально-методичного процесу;
- інформатизація науково-дослідницької діяльності.

Інформатизація стає одним з найважливіших напрямків розвитку вищої освіти. Застосування інформаційних освітніх технологій в освітньому просторі дозволяє не тільки змінити його функції, але й підвищити технологічність освіти і досягти абсолютно нового педагогічного ефекту професійної підготовки.

З позицій особистісно-орієнтованого підходу в навчанні інформатизація туристської освіти – це процес забезпечення освітнього процесу методологією і технологією розробки та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, орієнтованих на реалізацію

цілей професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців сфери туризму.

Ключове завдання професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця сфери туризму – ідея детермінації розвитку особистості професійній туристичній сфері.

Ми виділяємо такі змістовні характеристики професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця: самоусвідомлення (усвідомлення себе в спільній діяльності, своїх розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей своєї поведінки; здатність осмислювати, вивчати, аналізувати що-небудь за допомогою порівняння образу свого “Я” з Іншим; конструювати й утримувати образ свого “Я” щодо своїх можливостей, здібностей, соціальної значущості, самоповаги, самоствердження, прагнення підвищити суспільний статус); самооцінка (ціннісне ставлення до своїх особистісних якостей, яке з необхідністю передбачає потребу в закріпленні позитивних якостей і незадоволеність негативними або недостатньо розвиненими якостями своєї особистості і бажання внести в них зміни на краще); самоорганізація (саморегуляція навчально-практичних дій, самовияв у навчально-практичній діяльності, оцінці, контролі, коригування і доцільність діяльності); самоврядування (усвідомлення правил організації власних дій і власного ставлення, в яких зафіксовані значущі для майбутнього фахівця цінності, певна ієрархія переваг, про які він здатний дати собі звіт).

Професійне становлення передбачає використання сукупності розгорнутих у часі прийомів соціального впливу на особистість, включення її в різноманітні професійно-значущі види діяльності (пізнавальну, навчально-професійну та ін.) з метою формування системи її професійно-важливих знань, умінь, якостей, форм поведінки та індивідуальних способів виконання професійної діяльності. Згідно із Є. Зеєром, професійне становлення – це “формування” особистості, адекватної вимогам професійної діяльності [3, 38].

Вважаємо, що змістовні характеристики дозволяють нам під професійно-особистісним становленням майбутнього фахівця сфери туризму розуміти багатокомпонентний професійно-особистісно орієнтований процес, що сприяє формуванню диференційованого та індивідуального стилю освітньої діяльності. Даний підхід до освітнього процесу допомагає студентові осмисленню власної самостійної діяльності, що є засобом самовдосконалення в навчально-професійній сфері.

Інформаційно-освітнє середовище ВНЗ є майданчиком навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців сфери туризму де формуються його особистісні якості.

ІОС розглядається нами як цілісна сукупність поступально-змінних освітніх ситуацій, під якими розуміється система психолого-педагогічних, дидактичних умов і стимулів, що ставить людину перед необхідністю усвідомленого вибору, коригування та реалізації власної моделі професійно-особистісного саморозвитку.

С. Назаров дає таке визначення ІОС ВНЗ: “Інформаційно-освітнє середовище вузу – педагогічна система, яка об’єднує в собі інформаційні

освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління освітнім процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, спрямовані на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, яка володіє необхідним рівнем професійних знань і компетенцій” [4].

Учений І. Габа визначає такі структурні компоненти освітнього середовища: інформаційний, соціальний і технологічний.

Інформаційний компонент насичений різноманітними професійно-освітніми ресурсами: освітні програми, навчальні плани, методичні розробки, книги, візуалізована і текстова інформація, інформаційно-рекламні об'єкти, Інтернет-сайти тощо.

Соціальний компонент представлений взаємодією різних суб'єктів (викладачів, студентів, представників служб вищого навчального закладу: соціальної, психологічної, методичної, навчальної частини, працівників бібліотек, лабораторій тощо), заснованому на принципі діалогічності, партнерства, а також традиціями вищого навчального закладу.

Технологічний компонент включає в себе навчальну, квазіпрофесійну та навчально-професійну діяльність студентів, діяльність викладачів (цілі, зміст, форми організації, стиль викладання і характер контролю, методи, технології тощо), забезпечує різні шляхи і способи набуття та застосування професійних знань і досвіду соціальних відносин і слугує основою моделювання предметного і соціального контекстів діяльності студентів [2].

У своєму дослідженні ми розглядаємо обов'язковими такі складники інформаційно-освітнього середовища ВНЗ:

1. Інформаційно-освітні ресурси: бібліотечні фонди ВНЗ; інтернет-класи (доступ до Інтернет); кафедральні фонди (навчально-методичні розробки, навчальні посібники та ін.); електронні підручники та посібники, демонстрації, тестові та інші завдання, зразки виконання проектів.

2. Комп'ютерні засоби навчання: комп'ютерна техніка та її програмне забезпечення; автоматизована система контролю знань.

3. Система управління освітнім процесом: навчально-методичні комплекси; модульний принцип побудови курсів дисциплін; розробка та впровадження інноваційних технологій навчання; організація науково-дослідної роботи студентів, участі їх у науково-практичних конференціях.

Кожен компонент ІОС ВНЗ є мікросередовище, всередині якого студент може здійснювати навчально-професійну діяльність, спрямовану на професійно-особистісне саморозвиток.

Представлені структурні компоненти ІОС розширюють можливості викладачів щодо управління процесом навчання і використання навчально-методичних ресурсів, які недосяжні в традиційній освіті, забезпечують успішне просування в навчанні студентів, у їх професійно-особистісному становленні.

Упровадження в навчальний процес інноваційних технологій навчання дозволяють представляти теоретичні матеріали в електронному вигляді, на лекціях основна увага приділяється обговоренню проблемних питань професійного змісту; на семінарах і практичних заняттях викладач (а в ході самостійної роботи – навчальна програма) ставить перед

студентами творчі завдання, спрямовуючи його на пізнавальну діяльність пошуково-дослідницького типу, в ході якої студенти працюють з алгоритмами рішення експертних і винахідницьких задач. При цьому застосування педагогом таких методів активізації творчих здібностей, як мозковий штурм, синектика, морфологічний аналіз та ін. У режимі віртуального семінару, дозволяє кожному, кого навчають розкрити свої можливості, сприяючи тим самим усвідомлення себе, своїх розумових здібностей, вчинків, мотивів і цілей у професійній діяльності.

Для підготовки до занять студент може використовувати електронні навчально-методичні матеріали, представлені в ІОС, отримати доступ до електронних каталогів бібліотек, до баз даних і електронних підручників, самоорганізуючи тим самим свою індивідуальну освітню діяльність. Готуючись до заліків або до іспитів, студент зможе отримати нові знання, вміння і навички, а також закріпити і поглибити наявні, розвиваючи самоврядування навчально-професійною діяльністю.

При підготовці курсового або дипломного проекту студент може планувати свою самостійну діяльність; орієнтуючись в інформаційно-освітньому просторі, вибирати напрямок своєї освітньої або науково-дослідницької діяльності.

Дослідження показують, що саме автоматизована система контролю знань здатна створювати оптимальні умови для формування самооцінки студентів, реалізовувати ефективну зворотний зв'язок, діагностику та коригування навчальної діяльності студентів, створювати широкий діапазон стимулів для професійного становлення особистості.

Формування і розвиток у ВНЗ власного інформаційно-освітнього середовища як складової єдиного інформаційного освітнього простору є однією з основних стратегічних завдань вищої школи для того, щоб адаптуватися до швидко мінливих зовнішніх умов. Передбачається, що система туристської освіти отримує такі переваги в результаті використання сучасних інформаційних освітніх засобів технологій, а саме:

- вільний доступ до освіти, інформації та культурних досягнень цивілізації;
- інтеграція світового інтелектуального, творчого, інформаційного і науково-педагогічного потенціалу в інтересах людини, що має привести до розвитку єдиного світового освітнього простору;
- вирішення соціально-економічних проблем;
- навчання без відриву від виробництва;
- адаптація навчально-виховного процесу до вимог сучасного туристичного бізнесу.

Тому вважаємо, що запропонована структура ІОС спрямована на реалізацію процесу професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця сфери туризму, яка забезпечує перспективу самостійного вибору особистої освітньої траєкторії, форм, методів і засобів вирішення освітніх завдань, прийомів контролю, рефлексії та самооцінки своєї освітньої діяльності; індивідуальний вибір предметів, що вивчаються, творчих лабораторій та інших типів занять, які відповідно до навчального плану визначені ВНЗ як дисципліни за вибором.

Висновки. Розглянута нами структура ІОС, заснована на особистісно-розвивальному підході в освіті, спрямована на формування людини високої професійної культури, що володіє науково-професійним світоглядом і здатного успішно конкурувати на ринку праці. Однак це буде реалізовано повною мірою тільки в тому випадку, коли навчання буде орієнтуватися на інноваційну модель, найважливішими характеристиками якої є особистісно-орієнтована спрямованість, установка на розвиток творчих здібностей студентів.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у розгляді дидактичних принципів проектування навчального процесу майбутніх фахівців сфери туризму в інформаційно-освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфів Б.З. Основи педагогіки в лекціях, ситуаціях, першоджерелах : навч. посіб. / Б. З. Вульфів, В. Д. Іванов. – М., 1997. – 288 с.
2. Габа І. М. Вплив освітнього середовища ВНЗ на професійний розвиток особистості / І. М. Габа // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. – К., 2011. – Т. XIII. – Ч. 6. – С. 74-82.
3. Зеєр Е. Ф. Психологія професій: навч. посіб. / Е. Ф. Зеєр. [3-е узд. перераб. і доп.]. – М. : Академічний Проект. Фонд "Мир", 2005. – 336 с.
4. Назаров С. А. Педагогічні основи проектування особистісно-розвиваючого інформаційно-освітнього середовища технічного вузу : автореф. дис. канд. пед. наук / С. А. Назаров. – Ростов на Дону, 2006. – 28 с.
5. Шмалєй С. В. Педагогічні умови професійного становлення майбутніх фахівців сфери туризму / С. В. Шмалєй, Т. І. Щербина // Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Частина III. – 2013. – №18 (277). – С. 109-118. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18\(3\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18(3)_19)

Стаття надійшла до редакції 01.11.2017